

พลวัตการศึกษากับการสอนสังคมศึกษาตามหลักพุทธธรรม

Educational Dynamic and Teaching Social Studies by Bases of Sympathy

พระมหานพพร อภิพนโธ

Phramaha Nopphon Abhibandho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalai University

E-Mail: Nopphon@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 30 กันยายน 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 มีนาคม 2567

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 20 มีนาคม 2567

บทคัดย่อ

พลวัตทางสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะความต้องการของมนุษย์เรานั้นมีการขับเคลื่อนทั้งจากภายในและภายนอกอยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด พร้อมกันนี้สภาพสิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มาเกี่ยวข้อง เช่น ระดับการศึกษาของผู้คนในสังคม การสื่อสารโทรคมนาคมทางดาวเทียม การติดต่อกันทางอินเทอร์เน็ต โลกข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน การติดต่อกันทาง E-Mail (จดหมายอิเล็กทรอนิกส์) ตลอดจนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้คนในสังคมนั้น ๆ ล้วนเป็นนวัตกรรมที่ทำให้สังคมโลกมนุษย์นี้ให้แคลง อำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารการทำงาน หรือการกระทำใด ๆ แล้วแต่ทัศนคติ ค่านิยมของผู้คนในสังคมนั้น ๆ จะนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสุขให้กับการดำรงชีวิตในสังคม ซึ่งผู้นำแห่งสังคมนั้นถึงสมาชิกในสังคมจะต้องมีหลักหรือแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อสร้างความสุขให้กับการดำรงชีวิตนั้นในสังคม

คำสำคัญ: พลวัต, การศึกษา, สังคมศึกษา.

Abstract

Educational Dynamic should have been changed all time because of unlimited from human wanted. Therefore, the environment had been changing the all fast or slow depend of concerning factors. Example society of education some communicate by satellite internet and globalization. The connection by E-mail (Electronic letter) concludes with creative thinking for each all generation. So that, it effects for human connection then cause of social changing and so on.

Keywords: Dynamic, Educational, and Teaching Social Studies.

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคม เช่นขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ อาจเป็นไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราวโดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น จากประสบการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลา และการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ อาจเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เป็นผลก่อให้เกิดความก้าวหน้าผู้คนให้การยอมรับ แต่บางครั้งก็อาจเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ เป็นผลให้สังคมหยุดชะงักหรือลดความก้าวหน้าลง (สายันท์ สิทธิโชค, (2553), การศึกษารูปแบบการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนโดยใช้เทคนิคเดลฟาย, สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, หน้า 1-3)

สังคมโลกในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 40 ปีหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองได้ประสบการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างสามารถเห็นได้จากประสาทสัมผัส เช่น การเปลี่ยนแปลงวัตถุและสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ อันแสดงถึงความก้าวหน้าทางสถาปัตยกรรมและเทคโนโลยี แต่การเปลี่ยนแปลงบางอย่างอาจสัมผัสไม่ได้ แต่รู้สึกได้ เช่นการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคล

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสภาพของสังคมอาจแตกต่างกัน กล่าวคือในสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปในอัตราเร็วและสลับซับซ้อน ส่วนในสังคมชนบทการเปลี่ยนแปลงดำเนินไปในอัตราที่ช้ากว่าสังคมเมือง แต่ก็มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลหลายอย่าง กล่าวคือ ชุมชนที่ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ อาจดำรงชีวิตอย่างเต็มไปด้วยความทุกข์และความทรมานและบางทีก็ปรับตัวผิด (Maladjustment) ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนอื่นในสังคมจนกลายเป็นการสร้างปัญหาสังคมขึ้นมา และบางครั้งปรับตัวไม่ได้ก็อาจหาทางออกด้วยการทำลายชีวิตตนเอง

2. พลวัตทางสังคมของโลก

สังคมโลกเป็นสังคมที่มีลักษณะเป็นพลวัตที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยแวดล้อมหลายประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าว เหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วบางเรื่องอาจสิ้นสุดไปแล้ว แต่บางเรื่องยังดำเนินต่อไป ในบทนี้จะได้ศึกษาถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงและปัญหาในอนาคตของสังคมโลกทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ทั้งนี้เพื่อจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและรู้เท่าทัน รวมทั้งสามารถปรับตัวปรับใจให้เหมาะสมเพื่ออยู่ในสังคมโลกอย่างสันติสุข

2.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของโลก

จากการศึกษาวิวัฒนาการและปัญหาสังคมโลกที่ผ่านมาในอดีตและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้เราสามารถวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและปัญหาของโลกทางด้านสังคมในอนาคตได้หลายประเด็น ดังนี้

1. แนวโน้มเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางครอบครัว อัลวิน ทอฟฟ์เลอร์ (Alvin Toffler) นักวิชาการและนักวิจารณ์สังคม ผู้มีชื่อเสียงชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้เขียนหนังสือเรื่อง “อนาคตระทึก” (Future Shock) ได้ชี้ให้เห็นถึงความตื่นตระหนกอย่างใหญ่หลวงของสังคมอเมริกันภายหลังจากสหภาพโซเวียตส่งดาวเทียมสปุตนิก (Sputnik) ขึ้นสู่วงโคจรในอวกาศได้สำเร็จเป็นประเทศแรกเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1957 (พ.ศ. 2500) ขณะที่สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญยังทำไม่ได้ และในหนังสือเรื่อง “คลื่นลูกที่สาม” (The Third Wave) เขาได้ชี้ให้เห็นว่ากระแสคลื่นหรือกระแสนิเวศวิทยาของมนุษย์ได้เกิดขึ้นมาก่อนแล้วสองลูกคือคลื่นการปฏิวัติเกษตรกรรมในยุคหินใหม่ ซึ่งกระแสคลื่นดังกล่าวใช้เวลานับพันปีกว่าจะแสดงตัวเองอย่างเด่นชัด คลื่นลูกที่สองคือกระแสการปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 18 ซึ่งใช้เวลาประมาณ 300 ปี จึงสามารถแสดงออกซึ่งวิถีชีวิตบังคับวิถีชีวิตคลื่นลูกเก่าได้ ส่วนคลื่นลูกที่สามที่กำลังเกิดขึ้น คือ คลื่นแห่งการปฏิวัติเทคโนโลยีระดับสูง ซึ่งคลื่นลูกที่สามนี้จะส่งผลกระทบต่อการผลิตแบบใหม่ ครอบครัวแบบใหม่ รวมทั้งสถาบันใหม่ ๆ จะบังเกิดขึ้น ดังนี้

1.1 ครอบครัวอนาคต อัลวินกล่าวว่า ครอบครัวในปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวอันประกอบด้วยพ่อ แม่ และลูก 1-3 คน พ่อมีหน้าที่ทำงานเลี้ยงครอบครัว แม่มีหน้าที่ดูแลบ้านและเลี้ยงลูก ครอบครัวแบบนี้มีความเหมาะสมกับรูปแบบสังคมในยุคคลื่นลูกที่สอง ซึ่งเป็นสังคมที่มีผลผลิตที่ละมาก ๆ มีค่านิยมและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มีการปกครองตามลำดับชั้น มีการแบ่งแยกชีวิตการทำงานกับชีวิตส่วนตัวที่บ้านออกจากกันอย่างเด็ดขาด สำหรับในอนาคต อัลวินเห็นว่ารูปแบบครอบครัวจะเปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ งานบางชนิด เช่น การสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การออกแบบอาคาร การเขียนตำรา การตรวจสอบกระบวนการผลิตระยะไกล การโต้ตอบจดหมายอิเล็กทรอนิกส์จะสามารถทำได้ที่บ้าน สามีภรรยาจะมีเวลาได้อยู่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ลักษณะการทำงานอาจแบ่งกันทำคนละชิ้นหรือแบ่งเวลากันทำคนละช่วง นอกจากนั้นแนวคิดในการหาคู่ครองจะเปลี่ยนไปจากเดิม ซึ่งแต่เดิมการเลือกคู่ครองมีเหตุผลสำคัญจากความรักในเชิงโรแมนติก แต่ในอนาคตคู่สมรสจะต้องพิจารณาการทำงานแบบรวมมันสมอง โดยจะต้องเพิ่มเกณฑ์การเลือกคู่ครองในเรื่องสติปัญญา ความรับผิดชอบ ความมีวินัย และคุณธรรมการทำงานด้วยเด็ก ๆ ในยุคคลื่นลูกที่สามจะต้องถูกตัดขาดจากพ่อแม่เพราะต้องไปเรียนหนังสือ แต่เขาจะเติบโตในบ้านอิเล็กทรอนิกส์และคุ้นเคยกับงานของพ่อแม่ตั้งแต่เกิด เมื่อเขาโตขึ้นถึงระดับหนึ่ง เขาก็จะมีส่วนร่วมในการทำงานของพ่อแม่ด้วย อัลวินยังเห็นว่าครอบครัวในอนาคตจะกลับไปมีลักษณะคล้ายยุคคลื่นลูกที่หนึ่ง ตรงที่ครอบครัวจะมีลักษณะครอบครัวขยาย คือครอบครัวที่มีจำนวนคนมากขึ้นและมีลักษณะเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือสหกรณ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ครอบครัวอาจประกอบด้วยเพื่อนของพ่อ เพื่อนของแม่ที่ร่วมธุรกิจด้วยหรืออาจรวมถึงลูกค้ำที่ต้องเกี่ยวข้องกับการผลิต ซึ่งไม่ว่าการเปลี่ยนแปลงในอนาคตจะส่งผลตามไปในลักษณะใดก็ตาม อัลวินสรุปว่าโลกจะต้องก้าวต่อไปและระบบครอบครัวจะยังเป็นสถาบันหลักของสังคมต่อไป ควบคู่ไปกับ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ระบบครอบครัวจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมและการปรับตัวสู่อารยธรรมของคลื่นลูกใหม่

นอกจากแนวคิดของอัลวินเรื่องครอบครัวในอนาคตดังกล่าวแล้วความต้องการความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีชีวภาพจะทำให้มนุษย์สามารถเลือกมีบุตรตามความต้องการได้อีกด้วย โดยเฉพาะในเรื่องลักษณะทางกายภาพ

1.2 บ้านสำนักงาน (Office Home) อัลวินเชื่อว่าการปฏิบัติทางเทคโนโลยีการสื่อสารจะทำให้เกิดระบบการผลิตแบบใหม่ที่จะดึงคนจำนวนนับล้านคนให้ออกจากโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อกลับเข้าทำงานในบ้าน โดยการปรับบ้านให้เป็นที่ทำงานแทนการทำงานในโรงงาน บ้านดังกล่าวจะเป็นบ้านที่มีเทคโนโลยีทันสมัยและเป็นศูนย์กลางการผลิต ทั้งนี้เพราะการทำงานในอนาคตจะเกี่ยวข้องกับข้อมูลมากกว่าการทำกับสิ่งของหรือเครื่องจักรซึ่งงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลนั้นสามารถทำที่บ้านได้ ในอนาคตบ้านจึงกลายเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำงาน ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ เช่น

- 1) ทำให้ชุมชนมีความมั่นคงขึ้น เพราะคนทำงานไม่ต้องย้ายตามสถานที่ทำงานในกรณีถูกโยกย้าย
- 2) เป็นการลดและกระจายพลังงานจากการกระจุกอยู่ตามอาคารใหญ่ ๆ และยังสามารถใช้พลังงานทดแทนจากดวงอาทิตย์ได้อย่างเพียงพออีกด้วย
- 3) ธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ และโทรคมนาคมจะเจริญก้าวหน้า ในขณะที่ธุรกิจรถยนต์และธุรกิจซื้อขายที่ดินอาจลดลง
- 4) เอกชนที่ทำงานคล้ายคลึงกันอาจร่วมมือกันเป็นเจ้าของเครื่องมือในการทำงานร่วมกันในลักษณะของหุ้นส่วนหรือบริษัทขนาดย่อม เป็นต้น

2. แนวโน้มเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ปัจจุบันสังคมโลกมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ มากมายนับตั้งแต่โลกเข้าสู่ยุคที่เรียกว่าโลกาภิวัตน์ สังคมโลกมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ มากมาย ซึ่งอาจแบ่งได้หลายประเภทที่สำคัญ ได้แก่ (ลิขิต ธีรเวคิน, (2547), ความพลวัตของสังคมไทยในสังคมโลก, กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 5-6)

1) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology) เทคโนโลยีสารสนเทศนับเป็นเทคโนโลยีที่มีความสำคัญที่สุดในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีสารสนเทศมีบทบาทสำคัญในกระบวนการโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศมีวิวัฒนาการมานานหลายพันปีแล้ว เริ่มต้นจากการสื่อสารด้วยภาพและอักษรโดยมีอุปกรณ์ ได้แก่ กระดาษ หมึก และเครื่องเขียนต่างๆ ตามเทคโนโลยีไมโครอิเล็กทรอนิกส์ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด โทรศัพท์ ติดตามด้วยเทคโนโลยีไมโครอิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ อุปกรณ์การส่งข่าวสารต่างๆ เป็นต้น เทคโนโลยีเหล่านี้เมื่อผสมผสานกับเทคโนโลยีคมนาคมซึ่งเป็นเทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสาร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรสาร รวมทั้งการสื่อสารผ่านดาวเทียมทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การนำเอาวัสดุสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตใยแก้วนำแสง (Fiber Optics) ทำให้มีการพัฒนาการสื่อสารด้วยภาพ เสียง และตัวเลขได้ดีขึ้นอย่างมาก เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยให้สังคมโลกมีความใกล้ชิดกันจนเป็นเสมือนหมู่บ้านเดียวคือหมู่บ้านโลก ในอนาคตเทคโนโลยีเหล่านี้จะยังพัฒนาไปอย่างรวดเร็วทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ในอนาคตภาวะโลกาภิวัตน์จะกระจายไปทั่วทุกมุมโลก

และคนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้อย่างง่ายดายยิ่งกว่าในปัจจุบันซึ่งกระจายเฉพาะในกลุ่มประชากรที่มีความสามารถและมีโอกาสสูงเท่านั้น เช่นระบบอินเทอร์เน็ตในปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้เฉพาะประชากรบางกลุ่มเท่านั้น

2) เทคโนโลยีอุตสาหกรรม (Industrial Technology) เป็นเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับผลิตสินค้าและการบริการขนาดใหญ่ ได้แก่เทคโนโลยีในการทำวัสดุภัณฑ์สมัยใหม่ เช่น

(1) เซรามิกส์ (Ceramics) ซึ่งมีคุณภาพแข็ง ทน เบา ไม่เป็นสนิม ทนต่ออุณหภูมิสูง บางชนิดมีความแกร่งแต่บางเบา จึงสามารถนำมาผลิตสินค้าจำพวกกรรไกร มีด เตาเร็ด ในอนาคตจะมีบทบาทอย่างมากในอุตสาหกรรมเครื่องยนต์ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โทรคมนาคม รถยนต์ ดาวเทียม พลังงาน การแพทย์ และการทหาร

(2) พลาสติก (Plastics) บางชนิดมีความแข็งเท่าโลหะแต่มีความบางเบากว่า เก็บความร้อนและไฟฟ้าได้ดีกว่า ทำให้ประหยัดพลังงาน สามารถนำไปทดแทนโลหะและกระจกได้ เช่น กาน้ำ ท่อน้ำ กระจกพลาสติก ขวดน้ำ หลอดนํ้าร้อน หมวกทหาร เสื้อกันกระสุน ชิป คอนแทกเลนส์ แผ่นความจำในเครื่องคอมพิวเตอร์ รวมทั้งชิ้นส่วนเครื่องบินและดาวเทียม

(3) โยแก้วนำแสง (Fiber Optics) มีขนาดเล็กเท่าเส้นผมหรือประมาณหนึ่งในห้าของสายเคเบิลที่ทำจากทองแดง แต่มีศักยภาพในการสื่อสารและรับส่งข้อมูลได้สูงกว่าสายเคเบิลที่ทำจากทองแดงมากมาย ในอนาคตเคเบิลใยแก้วจะถูกนำไปวางเป็นเครือข่ายครอบคลุมทั่วโลก สำหรับการสื่อสารคมนาคมทั้งด้านเสียง ภาพ และข้อมูลตัวเลข

(4) เซมิคอนดักเตอร์ (Semiconductors) เช่น การผลิตซิลิคอนจากทรายธรรมดาสำหรับไมโครอิเล็กทรอนิกส์จำพวกทรานซิสเตอร์ แผงวงจร และชิป (Chip) ในอนาคตจะมีการพัฒนาวัสดุผสมทำให้สามารถลดขนาดวงจรได้ วัสดุบางชนิดสามารถนำมาทำ Chip ที่ทำงานได้เร็วกว่ากินไฟน้อยกว่า และยังทนความร้อนดีกว่า Chip แบบเดิมอีกด้วย

(5) นาโนเทคโนโลยี (Nanotechnology) เป็นเทคโนโลยีย่อยส่วนที่จัดโครงสร้างของอะตอมแต่ละอย่างใหม่ ทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น ซึ่งในอนาคต อาจจะมีวัสดุบางอย่างที่แข็งแรงเท่ากับเหล็กถึง 100 เท่า แต่มีน้ำหนักน้อยกว่าเหล็กถึง 6 เท่า และในอนาคตจะมีการสร้างอะไหล่ ชิ้นส่วนของมนุษย์ เรียกว่า Bio Compatible Replacement คือ มีการเปลี่ยนอะไหล่มนุษย์ด้วยเทคโนโลยี และสามารถชะลอความแก่ โดยสิ่งที่เรียกว่า Artificial Red blood Cell

นาโนเทคโนโลยี (Nanotechnology) เป็นอนาคตของโลก ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็น “วัสดุฉลาด” ที่มีคุณสมบัติมหัศจรรย์ในการซ่อมแซม และสำเนาตัวเองได้ หากใช้เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ดีเอ็นเอ. จะทำให้มีความเร็วในระดับ 10 พันล้านครั้งต่อนาที่ และใช้พลังงานเพียง 1 ใน 1 หมื่นล้านส่วนของวัตต์ การประมวลผลได้ถึง 1 ล้านล้านคำสั่งพร้อม ๆ กันซึ่งเป็นศักยภาพที่เหนือกว่า ซูเปอร์คอมพิวเตอร์ที่มีศักยภาพสูงสุดในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ปี ค.ศ. 2023 ตลาดสินค้าที่ผลิตนาโนเทคโนโลยี จะมีมูลค่า 1 หมื่น 8 พันล้าน ดอลลาร์ และจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว เชื่อกันว่า ปี ค.ศ. 2023 สินค้า “นาโนเทคโนโลยี” จะครองตลาดด้วยมูลค่า 1 ล้านล้านเหรียญดอลลาร์ (40 ล้านล้านบาท) อย่างแน่นอน

3) เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology) ในอนาคตคือเทคโนโลยีชีวภาพจะมีความก้าวหน้าหลายประการ เช่น

(1) **การตัดต่อยีนส์** ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ด้วยการแทรกแซงพันธุกรรมโดยตรงโดยใช้เทคนิคการรวมตัวของสารดีเอ็นเอ (DNA) และการตัดต่อยีนส์ เทคโนโลยีดังกล่าวทำให้เกิด “สิ่งมีชีวิตที่เกิดจากการตัดต่อพันธุกรรม” (GMOs) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีชีวภาพการตัดต่อยีนส์ในอนาคตได้แก่การพัฒนาพันธุ์พืชและสัตว์ให้ทนทานต่อโรคและปัจจัยที่บ่อนทำลายความเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเกษตร ปศุสัตว์ อุตสาหกรรมเคมี อุตสาหกรรมอาหาร ยารักษาโรค รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสังคมโลก

(2) **การคัดลอกพันธุ์หรือโคลนนิ่ง (Cloning)** เป็นการคัดลอกพันธุ์พืชและสัตว์ให้เหมือนกับพ่อแม่ ประโยชน์ของการโคลน นอกจากจะเป็นการคัดลอกตัวใหม่ได้แล้วมีประโยชน์ในการช่วยควบคุมไวรัสได้ด้วย พันธุ์พืชต้นเดียวที่ไร้โรคจะสามารถคัดลอกตัวใหม่ได้แล้วยังมีประโยชน์ในการช่วยควบคุมไวรัสได้ด้วย พันธุ์พืชต้นเดียวที่ไร้โรคจะสามารถคัดลอกได้นับเป็นพัน ๆ ต้นการโคลนสัตว์มีข้อยุ่งยากกว่าการโคลนพืชแต่ก็ใช้หลักการคล้ายคลึงกันเพียงแต่พืชสามารถเลี้ยงเซลล์และต้นอ่อนได้ในหลอดแก้วแล้วสามารถนำไปปลูกได้เลย ในขณะที่การโคลนสัตว์จะต้องนำตัวอ่อนไปฝังในมดลูกของตัวเมียจึงจะให้ลูกออกมาได้ การโคลนนอกจากจะใช้กับสัตว์แล้วยังสามารถใช้กับมนุษย์อีกด้วย

(3) **การถอดรหัสยีนส์และทำแผนที่ยีนส์ (Human Genome & Gene Mapping)** ซึ่งจะทำให้เราทราบถึงความลับของกลไกแห่งความเป็นมนุษย์ทั้งทางกายภาพและพฤติกรรม รวมทั้งการเจ็บไข้ได้ป่วยและความผิดปกติทางพันธุกรรม ตั้งแต่ก่อนการปฏิสนธิ เช่น รู้ว่าเด็กคนใดเกิดมาแล้วจะมี พฤติกรรมอย่างไร จะเป็นคนเก่งกาจแค่ไหนรวมทั้งจะเป็น โรคอะไรและจะมีอายุมากน้อยเพียงใดจุดมุ่งหมายสำคัญของ โครงการนี้ก็เพื่อป้องกันสิ่งที่ไม่พึงประสงค์หรือเป็น อุปสรรคต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ที่มีสาเหตุมาจากกรรมพันธุ์ หรือความผิดปกติของยีนส์ได้ล่วงหน้า เช่น โรคโลหิตเป็นพิษ โรคอัลไซเมอร์ โรคแก่เกินวัย เป็นต้น ซึ่งการค้นพบดังกล่าวย่อม ก่อให้เกิดผลดีในแง่การป้องกัน แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผล ต่อจิตใจผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น กรณี ที่หญิงบางคนได้ทราบล่วงหน้าว่าลูกในท้องที่จะเกิดออกมา จะมีพฤติกรรมเลวร้ายจะมีชีวิต อยู่ได้ไม่กี่ขวบ เป็นต้น

4) เทคโนโลยีอวกาศ มนุษย์สามารถส่งวัสดุออกไปนอกโลกได้เมื่อ 5 ทศวรรษมาแล้วเมื่อ สหภาพโซเวียตได้ส่งดาวเทียมสปุตนิกขึ้นสู่วงโคจรในปลายปี ค.ศ. 1957 และสหรัฐอเมริกาส่งดาวเทียมเอ็กพลอเรอร์ (Explorer) ได้ในเดือนมกราคมปีถัดมา จากนั้นทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตก็แข่งขันกันส่งดาวเทียมและยานอวกาศขึ้นสู่วงโคจรอย่างต่อเนื่อง

สหรัฐอเมริกาสามารถส่งมนุษย์อวกาศสามคนขึ้นสู่วงโคจรรอบโลกตามโครงการอพอลโล 11 และส่งมนุษย์อวกาศสองคนลงเหยียบผิวดวงจันทร์ในวันที่ 21 กรกฎาคม 1969 ซึ่งการที่จะส่งมนุษย์ไปลงยังดวงจันทร์ได้จะต้องอาศัยความรู้และเทคโนโลยีขั้นสูงมาก หลังจากนั้นมนุษย์ก็ไม่อยู่นิ่ง แต่ได้พยายามสำรวจจักรวาล อันกว้างใหญ่ไพศาล โดยการส่งยานสำรวจออกไปนอกระบบสุริยะ ส่งกล้องโทรทรรศน์ อวกาศไปลอยอยู่นอกโลกเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของจักรวาล รวมทั้งการส่งสัญญาณ ติดต่อยังดวงดาวที่คาดว่าอาจมี “สิ่งมีชีวิตที่ชาญฉลาด” (Extra Terrestrial) ซึ่งมีความเป็นไปได้ในเมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่าจักรวาลมีความกว้างนับหมื่นปีแสงและประกอบด้วยกลุ่มดาวหรือดาราจักร (Galaxy) มากมายนับหมื่นล้าน แกแล็กซี เทคโนโลยีอวกาศฟังดูเหมือนเป็นเรื่องไกลตัวแต่การศึกษาอวกาศ และจักรวาลนอกจากจะทำให้เราเข้าใจธรรมชาติที่อยู่รอบตัวและแสดงภูมิปัญญาความสามารถ ของมนุษย์แล้วผลประโยชน์อื่นที่ติดตามมาที่เราได้รับแล้วมีมากมาย เช่น การส่งดาวเทียมสู่ท้องฟ้าก็เป็นผลจากการพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศ และดาวเทียมนี้เองที่ทำให้สามารถใช้อินเทอร์เน็ต รวมทั้งใช้ใน การถ่ายทอดรายการต่างๆ ทางวิทยุ โทรทัศน์ และการสื่อสารผ่านโทรศัพท์มือถือ เทคโนโลยีอวกาศจึงส่งผลประโยชน์ต่อมนุษยชาติทั้งหมดอย่างมหาศาล

3. แนวโน้มที่กระทบเกี่ยวกับปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมที่ปรากฏขึ้นในช่วงที่ผ่านมา เช่น ปัญหาประชากร ปัญหาการขาดแคลนอาหาร ปัญหาสารเสพติด ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน จะเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังต่อไป

3.1 แนวโน้มเกี่ยวกับจำนวนประชากรและผลกระทบ ในช่วงแรก ๆ ของมนุษย์หรือเมื่อประมาณสองแสนปีเศษมาแล้วประชากรโลกมีจำนวนเพียงประมาณ 1 ล้านคน ปัจจุบันพลโลกที่ยังมีชีวิตอยู่คนที่ 6,000 ล้านได้ถือกำเนิดเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2562 (ค.ศ. 1999) นักประชากรศาสตร์ใช้สูตรคำนวณว่าในปี ค.ศ. 2025 หรืออีกประมาณยี่สิบปีข้างหน้าโลกจะมีประชากรอย่างต่ำ 7,600 ล้านคน จึงกล่าวได้ว่าจำนวนประชากรส่วนใหญ่ระบุตรงกันว่าประชากรของโลกที่เพิ่มขึ้นในอัตราสูงมากที่สุดคือประเทศด้อยพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือประเทศในทวีปแอฟริกาซึ่งมีอัตราเพิ่มถึงร้อยละ 3 ในขณะที่อัตราเฉลี่ยของโลกอยู่ที่ 1.7 และยุโรปมีอัตราเฉลี่ยเพียง 0.22 จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว这不仅นอกจากจะส่งผลกระทบในเรื่องการขาดแคลนอาหารแล้วยังมีผลต่อการละทิ้งที่อยู่อาศัยเข้าอยู่ในเขตเมือง ประมาณว่าในละตินอเมริกาจะมีคนอาศัยในเขตเมือง ประมาณว่าในละตินอเมริกาจะมีคนอาศัยในเขตเมืองถึงร้อยละ 85 แอฟริการ้อยละ 58 เอเชียร้อยละ 53 ในต้นศตวรรษที่ 21 นี้จะมีเมืองขนาดยักษ์ที่มีประชากรเกิน 11 ล้าน ถึง 20 เมือง ปัญหาจำนวนหรือมีรายได้ต่ำกว่า 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อวันประมาณ 1,200 ล้านคน และเพิ่มเป็น 1,300 คนในปี ค.ศ. 1999 และ 1,500 ล้านคนในปี ค.ศ. 2000 หรือประมาณร้อยละ 30 ของประชากรทั่วโลก

นอกจากนั้นยังปรากฏข้อเท็จจริงว่ากระแสโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจได้ส่งผลกระทบต่อคนที่มีฐานะดีมีความร่ำรวยยิ่งขึ้นในขณะที่คนยากจนกลับยิ่งจนลง ช่องว่างระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวยจึงมีมากขึ้นด้วย

3.2 แนวโน้มเกี่ยวกับปัญหาสารเสพติด แม้ว่าประเทศต่าง ๆ จะได้ทำการปราบปรามสารเสพติดอย่างจริงจัง แต่ปัญหาสารเสพติดก็ยังคงจะเป็นปัญหาสังคมอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยหลายประการที่จะ

ส่งเสริมให้สารเสพติดแพร่หลายทั้งในกลุ่มเยาวชน และคนทั่วไป ปัญหาสารเสพติดจะยังเป็นปัญหาระดับโลกของหลายภูมิภาค สำหรับประเทศไทยเราได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากสารเสพติดที่มีการผลิตจำนวนมากทางแถบชายแดน สารเสพติดที่สำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอย่างมาก ได้แก่ ผิ่น เฮโรอีน โคเคน และแอมเฟตตามีนหรือ “ยาบ้า”

3.3 แนวโน้มเกี่ยวกับปัญหาเอดส์และโควิด 19 (AIDS and COVID 19) เอดส์และโรคโควิด 19 นับได้ว่าเป็นโรคระบาดร้ายแรงที่สุดเท่าที่โลกเคยประสบมา คำว่า AIDS มาจากคำเต็มว่า Acquired Immuno-Deficiency Syndromes ซึ่งหมายถึงกลุ่มอาการภูมิคุ้มกันเสื่อม หรือกลุ่มอยู่ในระยะเริ่มแรกเท่านั้น ในอีก 20 ปีข้างหน้าคาดว่าจะคร่าชีวิตมนุษย์ถึง 17 ล้านคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศแถบทะเลทรายซาฮาราในแอฟริกา

การที่สถานการณ์เอดส์ยังมีแนวโน้มที่จะแพร่กระจายออกไปอีกมากนั้น ปัจจัยด้านหนึ่งมาจากลักษณะพิเศษของเอดส์ที่สามารถหลบซ่อนอยู่ในเซลล์เม็ดเลือด สามารถเปลี่ยนแปลงผนังเปลือกนอกที่ห่อหุ้มตัวเองได้รวดเร็วมากจนยากที่จะหาวิธีป้องกันให้ส่วนอีกปัจจัยหนึ่งมาจากมนุษย์เองที่ไม่รู้เท่าทันหรือไม่มีระบบป้องกันที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

อย่างไรก็ตามในขณะมีข่าวในด้านดีสำหรับคนทั่วไปด้วยโดยขณะนี้ได้มีการทดลองวัคซีนป้องกันเอดส์ในสัตว์ประสบความสำเร็จและกระทรวงสาธารณสุขไทยร่วมกับโครงการ HIV แห่งกองทัพบกสหรัฐอเมริกาและสถาบันอื่นๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศกำลังทดลองวัคซีนป้องกันเอดส์ที่เรียกว่า “แอลแควคัซัน” และ “เอดส์แควคัซัน” ซึ่งจะสามารถวิเคราะห์และทราบผลได้ในราวปี ค.ศ. 2005

3.4 แนวโน้มเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการเพิ่มขึ้นของประชากรจะยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งบนบก ในน้ำ และในอากาศ การตัดไม้ทำลายป่ายังคงมีต่อไป แม้ว่ามลพิษทางอากาศอันเกิดจากสารอุตสาหกรรมจะได้รับการตระหนักมากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากให้ความสำคัญกับเรื่องการป้องกันมลพิษต่าง ๆ โดยการงดใช้สารจำพวก Chlorofluorocarbon-CFC กับเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น ตู้เย็นเพื่อป้องกันการทำลายบรรยากาศที่หุ้มห่อโลก รวมทั้งการลดปริมาณแก๊สต่างๆ ที่ก่อให้เกิดระดับน้ำทะเลสูงขึ้นอีกด้วย

3.5 แนวโน้มเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิของมนุษยชน คงจะได้รับการแก้ไขมากยิ่งขึ้น เพราะประเทศต่าง ๆ หันมาสนใจในเรื่องนี้มากขึ้น แม้ว่าจะยังคงมีบางประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา ซึ่งยังคงปัญหาดังกล่าวไปอีกระยะหนึ่ง

4. แนวโน้มที่เกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรม" หมายถึง ความเจริญในทางวิชาความรู้ เช่น วิทยาศาสตร์ ศิลปวิทยา วรรณคดี ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณีและจรรยาบรรณ วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น กวีนิพนธ์ ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อร่างสร้าง ความประพฤติปฏิบัติของประชาชาติ และมีแนวโน้มที่ควรทราบพอสังเขป ดังนี้

4.1 แนวโน้มเกี่ยวด้านวัฒนธรรม จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการด้านต่าง ๆ อาจสรุปได้ว่า แนวโน้มทางสังคมวัฒนธรรม อาจเป็นดังนี้

(1) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจุบันหลายชนชาติได้ประกาศตนเป็นอิสระซึ่งต่างก็มี วัฒนธรรมเป็นของตนเองก่อให้เกิดชาตินิยมทางวัฒนธรรมขึ้น ทำให้วัฒนธรรมโลกมีลักษณะหลากหลาย การ ยึดมั่นในวัฒนธรรมของตนอย่างเหนียวแน่น และหลงใหลในชาติพันธุ์ของตนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งจน กลายเป็นสงครามได้ แต่ในยุคโลกาภิวัตน์ ประชากรมีโอกาสดูพบเห็นวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมากขึ้นทำให้เกิด การยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรมได้

(2) การครอบงำของวัฒนธรรมตะวันตก เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเป็นมหาอำนาจเดียวในโลก ประกอบ กับการเติบโตของธุรกิจโฆษณาและสิทธิบริโภคนิยม (Consumerism) รวมทั้งการผูกขาดด้านข้อมูลข่าวสาร และธุรกิจมวลชนแพร่หลายจึงเกิดการไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าครอบงำวัฒนธรรมของชนชาติอื่น เกิด การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ อาหารการกิน การแต่งกาย เป็นต้น นอกจากนั้นเทคโนโลยีสารสนเทศ จะเข้ามามีบทบาทสำคัญทางการศึกษา จำนวนผู้รู้ภาษาสากลจะมีมากขึ้น และภาษาญี่ปุ่นจะกลายเป็น ภาษาสากลอีกภาษาหนึ่ง

(3) ขบวนการทางการเมือง บางประเภทจะเติบโตขึ้น เช่น ขบวนการสันติภาพ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ขบวนการสตรี ขบวนการสิทธิมนุษยชนและขบวนการกำหนด วิถีชีวิตของ ตนเอง (Determination) เป็นต้น

4.2 แนวโน้มเกี่ยวกับศาสนาและชาติพันธุ์ กระแสชาติพันธุ์นิยมจะส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง ด้านศาสนาและกลุ่มชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น จำเป็นจะต้องหาทางสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อลดความขัดแย้ง

4.3 แนวโน้มเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ แนวโน้มเกี่ยวกับประชากรและสังคมมนุษย์ มีข้อพิจารณา ดังนี้

4.3.1 แนวโน้มเกี่ยวกับประชากร สัดส่วนประชากรในแอฟริกา ตะวันออกกลาง เอเชียใต้จะเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรในยุโรปและอเมริกาเหนือจะลดลง จีนและอินเดียจะยังเป็นประเทศที่มีประชากรสูงสุดสอง ลำดับแรก และมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 36 ของทั่วโลก สัดส่วนของประเทศด้อยพัฒนาจะมากขึ้นในขณะที่ สัดส่วนของประเทศพัฒนาแล้วลดลง สัดส่วนของเด็กจะลดลงในขณะที่ผู้สูงอายุจะมากขึ้น อัตราส่วนการพึ่งพิง จะลดลงสำหรับประเทศกำลังพัฒนาแต่จะเพิ่มขึ้นในประเทศ

5. พลวัตทางสังคมตามหลักตามหลักพุทธธรรม

หลักสังคหวัตถุธรรม หมายถึง สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ (bases of sympathy; acts of doing favors; principles of service; virtues making for group integration and leadership) ประกอบด้วย (พระ ธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), (2566), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, กรุงเทพฯ : มูลนิธิ การศึกษาเพื่อสันติภาพ, หน้า 40)

1. ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และ แนะนำสั่งสอน (giving; generosity; charity)

2. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กัน ถลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วย เหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมน้อมตาม (kindly speech; convincing speech)

3. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม (useful conduct; rendering services; life of service; doing good)

4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอด้วยปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี (even and equal treatment; equality consisting in impartiality, participation and behaving oneself properly in all circumstances) (ที.ปา. (ไทย) 11/140/167; 267/244; อง.จตุกก. (ไทย) 21/32/42; 256/335; อง.อภิสก. (ไทย) 23/114/222; อง.นวก. (ไทย) 23/209/377)

6. การสอนสังคมศึกษาในพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

การสอนสังคมศึกษาในพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ผู้จะทำหน้าที่ ผู้นำต้องได้รับการพัฒนาทั้งกาย วาจา และใจ ต้องวิเคราะห์พุทธศาสตร์จนมีความสามารถยอมรับหลักการ และปฏิบัติตามคุณธรรมของผู้มาได้ด้วยตนเองก่อน ดังพุทธพจน์ว่า เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคด เคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่ เป็นธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากผู้นั้นไม่ ตั้งอยู่ในธรรมเมื่อฝูงโคว่ายน้ำไปถ้าโคจำฝูงไปตรงโคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกันในเมื่อโคจำฝูงไปตรง ในหมู่มนุษย์ก็ เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรมประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบ ธรรมตามไปด้วยหากผู้นั้นตั้งอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็สุข (อง.จตุกก. (ไทย) 21/70/115- 116)

การสอนสังคมศึกษาในพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ในการสร้างลักษณะความเป็นผู้นำให้กับตนเอง เป็นพื้นฐานเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางตนให้เหมาะสม เอาชนะอกุศลในใจตนได้ มีธรรมประจำ ตนก็สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้ใต้ปกครองได้ จึงเป็นมรรควิธีนำไปสู่เป้าหมายการปกครองคำสอนที่ กล่าวเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย ลักษณะ ดังนี้

1. จักขุมา มีปัญญามองการณ์ไกล เป็นผู้มิวิสัยทัศน์กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออกวางแผนเตรียม รับหรือรุกได้

2. วิรูโร จัดการธุระได้ดี เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ ตนได้รับผิดชอบ

3. นิสสยสัมปันโน พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจาก ผู้อื่น จะเห็นได้ว่าการเป็นผู้นำนั้น ต้องเป็นผู้มีปัญหา มีประสบการณ์ เข้าใจบุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาได้เป็น อย่างดี (อง.ติก. (ไทย) 20/20/163)

การวิเคราะห์พุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่กับหลักการที่ผู้บริหารนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารการศึกษาเป็นการสร้างความเชื่อถือให้การยอมรับจากสังคม สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ได้บังคับบัญชาภายในสถานศึกษา ในการที่จะสร้างศรัทธาทำให้องค์กรต่าง ๆ ในสถานศึกษาขับเคลื่อนหรือพัฒนาไปในทิศทางที่ต้องการได้ หลักพุทธธรรมที่ผู้บริหารเลือกสรรและนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา ในการปฏิบัติหน้าที่ส่งผลต่อสมรรถนะที่สำคัญและจำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษา การปฏิบัติงานของครู และบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักในการปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียน โดยแบ่งคุณธรรมออกเป็น 3 หมวดคือ คุณธรรมที่ใช้ ในการครองตนครองคนและครองงานของ ผู้บริหารไว้กับพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ (นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร, (2562), การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมือง เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, หน้า 9-10) ได้แก่

1. คุณธรรมในการครองตน ได้แก่ สัปปุริสธรรม 7 ธรรมคัมภีร์ครองโลก ธรรมมี อุปการะมาก อริยสัจ 4 ทิฐุธรรมมีกัตถประโยชน์ ความสุขของคฤหัสถ์ ศีล 5 โดยเฉพาะ สัปปุริส ธรรม 7 เป็นธรรมที่ครอบคลุมข้อธรรมอื่น ๆ ในหมวดการครองตนได้เป็นอย่างดี

2. คุณธรรมในการครองคน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม ทศ 6 หลักธรรมในเรื่องการครองตนนั้น พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมที่ครอบคลุมหลักธรรมข้ออื่น ๆ ได้ดีและถือว่าพรหมวิหาร 4 เป็นธรรมสำหรับนักปกครอง

3. คุณธรรมในการครองงาน ได้แก่ ฆราวาสธรรม และอิทธิบาท 4 สำหรับอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมในการครองงานเป็นธรรมที่สำคัญที่สุดเพราะหากมีคุณธรรมข้อนี้แล้วการดำเนินงานต่าง ๆ จะประสบความสำเร็จ สามารถครองงานไว้ได้ ถือได้ว่าฆราวาสธรรมครอบคลุมคุณธรรมในการครองงานได้ดีที่สุด ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์พุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับ หลักการบริหารการศึกษาด้านครองตน มีจำนวน 19 หลักธรรม หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับ หลักการบริหารการศึกษาด้านครองคน มีจำนวน 15 หลักธรรม และหลักพุทธธรรมที่สอดคล้อง กับหลักการบริหารการศึกษาด้านครองงาน มี จำนวน 19 หลักธรรม ดังนี้

1. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักกัลยาณมิตตตา ความมี กัลยาณมิตร คือ มีผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี

2. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับโยนิโสมนสิการ เป็นการใช้ ความคิดถูกวิธี คือ การทำในใจโดยแยบคาย

3. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักธรรมคัมภีร์ครองโลก 2 ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อน และสับสนวุ่นวาย มีข้อธรรม 2 ข้อคือ หิริ คือ ความละอายต่อบาป ละอายใจต่อการทำความชั่ว โอตตปปะ คือความเกรงกลัวต่อบาป เกรงกลัวต่อความชั่ว

4. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักธรรมทำให้งาม 2 มีข้อธรรม 2 ข้อคือ ขันติคือ ความอดทน และโสรัจจะคือ ความเสถียร

5. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักธรรมมีอุปการะมาก 2 ธรรมที่เกี่ยวเนื่องในกิจหรือในการทำความดีทุกอย่าง มีข้อ ธรรม 2 ข้อคือ สติคือ ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เพลิน และสัมปชัญญะคือ ความรู้ชัด รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ตระหนักเข้าใจชัดตามความเป็นจริง

6. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักกุศลมูล 3 รากเหง้าของกุศล ต้นตอของความดี มีข้อธรรม 3 ข้อคือ อโลภะ คือความไม่โลภ อโทสะคือ ความไม่คิดประทุษร้าย โมหะคือ ความไม่หลง

7. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักสุจริต 3 ความประพฤติดี ประพฤติชอบ มีข้อธรรม 3 ข้อ คือ กายสุจริต การประพฤติชอบด้วยกาย วาจาสุจริต การประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต การประพฤติชอบด้วยใจ

8. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักสันโดษ 3 ความยินดี ความพอใจ ความรู้จักอิ่มรู้จักพอ มีข้อธรรม 3 ข้อคือ ยถา ลากสันโดษ ยินดีตามที่ได้ยินดีตามที่พึงได้ ยถา พลสันโดษ ยินดีตามกำลัง ยถา สารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร

9. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักอธิปไตย 3 ความเป็นใหญ่ มีข้อ ธรรม 3 ข้อคือ อัตตาธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ถือโลกเป็นใหญ่ จัมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่

10. วิเคราะห์พุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักฆราวาสธรรม 4 ธรรมสำหรับ ฆราวาสธรรม สำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ มีข้อธรรม 4 ข้อคือ สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริงทมะคือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว ขันติคือ ความอดทน จาคะคือ ความ เสียสละ

11. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักพรหมวิหาร 4 ธรรมประจำใจ อันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐ บริสุทธีมีข้อธรรม 4 ข้อคือ เมตตาคือความรัก ปราบณาดีอยากให้เรามีความสุข กรุณาคือความสงสาร คือช่วยให้พ้นทุกข์ มุทิตาคือความ ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา คือ การวางเฉย มีใจเป็นกลาง

12. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักสังคหวัตถุ 4 ธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักการ สงเคราะห์ มีข้อธรรม 4 ข้อคือ ทานคือ การให้ ปิยวาจา คือ การให้วาจาเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ และสมานัตตา คือความเสมอต้นเสมอปลาย

13. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักอธิษฐานธรรม 4 ธรรมเป็นที่ยึดมั่น ธรรมอันเป็นฐานที่มั่นคงของบุคคล มีข้อธรรม 4 ข้อคือ ปัญญา คือ ความรู้ชัด หยั่งรู้ในเหตุผล สัจจะคือ ความจริง จาคะคือ ความ เสียสละ และอุปสมะคือ ความสงบ

14. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักอิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม 4 ข้อ คือฉันทะคือ ความพอใจ วิริยะคือ ความเพียร จิตตะคือ ความคิดมุ่งไป อุทิสต์ว่าอุทิศใจให้แก่สิ่ง ที่ทำและวิมังสา คือ ความไตร่ตรอง

15. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักเบญจธรรมคู่กับเบญจศีล มีข้อ ธรรม 5 ข้อคือ เมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ความเจริญ และความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีล ข้อ 1 สัมมาอาชีวะการหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต คู่กับศีลข้อ 2 กามสังวร ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ คู่กับศีลข้อ 3 สัจจะ ความสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อ 4 สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ คือฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยั้งคิด รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ไม่มัวเมาประมาท คู่กับศีลข้อ 5

16. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักละ 5 ธรรมอันเป็นกำลัง มีข้อธรรม 5 ข้อคือ สัทธา คือ ความเชื่อ วิริยะ คือ ความเพียร สติ คือ ความระลึกได้ สมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่น ปัญญา คือ ความรู้ทั่วชัด

17. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 คุณสมบัติของมิตรดีและมิตรแท้ มีข้อธรรม 7 ข้อ ได้แก่

ปิโย คือ น่ารัก

ภาวนีโย คือ น่าเจริญใจหรือน่ายกย่อง

วตฺตา จ คือรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ

วจนฺทโม คือ อดทนต่อถ้อยคำคือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอและ

คมกิริยฺจ ถล กตฺตา คือ แกล้งเรื่องล้าลึกได้ โน จฏฐาเน นิโยชเย คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

18. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักสปปุริสธรรม 7 ธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี มีข้อธรรม 7 ข้อคือ อัมมัญญตา คือ ความรู้จักธรรม รู้หลัก อตถัญญตา คือ ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมายหรือรู้จักผล กาลัญญตา คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม ปริสฺสญญตา คือ รู้จักชุมชนและรู้จัก ที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติดต่อชุมชนนั้น และ ปุคคัลญญตา คือ ความรู้จักบุคคล

19. วิเคราะห์การสอนพุทธศาสตร์กับศาสตร์สมัยใหม่ กับหลักทศพิธราชธรรม เป็นธรรมของ พระราชา คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง ธรรมของนักปกครองมีข้อธรรม 7 ข้อคือ ทาน คือ การให้ ศีล คือ ความประพฤติดีงาม ปริจจาคะ คือ การบริจาค อาชชวะ คือ ความซื่อตรง มัททวะ คือ ความอ่อนโยน ตปะ คือ ระเบียบ ยัมยัม ข่มใจได้อีกโทษคือ ความไม่โกรธ อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน ขันติ คือ ความอดทน อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรม (วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์, (2550), หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม, วารสารศึกษาศาสตร์, 18 (2) (พฤศจิกายน 2549 – มีนาคม) หน้า 18-19)

7. บทสรุป

สังคมโลกทุกสังคมรวมทั้งสังคมไทย จะมีความพลวัตในตัวของมันเอง ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า สังคมมนุษย์ไม่ใช่สังคมซึ่งหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางปริมาณ เช่น การเพิ่มของประชากร ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงของเนื้อหาที่สำคัญ เริ่มต้นจากความจำเป็นในเรื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งจะไปสู่การผลิตที่เพิ่มขึ้น ปัญหาของสังคมที่ซับซ้อนและความขัดแย้งที่ทวีคูณก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครอง

และการบริหาร จะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางสังคมย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ การเมืองและการปกครองบริหาร ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ เช่น การค้นพบบ่อน้ำมัน การพบวิธีการผลิตโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำ ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสังคม เช่น ผู้ทำงานในโรงงานต้องมีความรู้และทักษะแตกต่างไปจากเดิม ขณะเดียวกันการจัดการทรัพยากร ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ จะนำไปสู่การตั้งสหภาพ การต่อรองอำนาจทางการเมือง ประเด็นความขัดแย้งในเรื่องภาษีอากร กฎหมาย ฯลฯ ก็อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางการเมือง การปกครองและการบริหาร เช่น การล้มราชวงศ์ของฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 หรือรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 ก็จะไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมโดยคนกลุ่มใหม่จะเข้ามาครองอำนาจรัฐ ในกรณีของการปฏิวัติรัสเซียในปี ค.ศ. 1917 นั้น ส่งผลกระทบบอย่างแรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจและระบบธุรกิจเปลี่ยนจากระบบเดิมไปสู่ระบบสังคมนิยม โดยมีการรวมศูนย์การวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลาง ซึ่งส่งผลต่อการอุปโภคบริโภคอันเป็นมิติในทางสังคมทั้งหลายทั้งปวง ดังกล่าวนี้อีกคือปฏิสัมพันธ์ระหว่างการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ (วัชร งามจิตรเจริญ, (2560), พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 9)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องไตรยางค์กับการสอนสังคมศึกษาแบบบูรณาการ รวมถึงพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ผู้เขียนมองว่ายิ่ง วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ มีความก้าวหน้าไปมากเท่าใด ยิ่งเป็นผลดีกับพุทธศาสนาโดยรวม เพราะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของศาสตร์สมัยใหม่นั้นเป็นการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่ผ่านมา ซึ่งลักษณะการแบบนี้ นับว่าเป็นแนวทางที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญมาตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงเน้นให้พุทธศาสนิกชนอยู่ใกล้กับธรรมชาติ อะไรก็ตามที่ตัดต่อตัดแต่งผิดไปจากธรรมชาติมาก สิ่งนั้นย่อมจะอยู่ห่างไกลจากความเป็นจริงมากขึ้นตามไปด้วย

ดังนั้น ในสารทางสังคมศึกษาเมื่อพุทธศาสนามุ่งเน้นหาความเป็นจริงจากธรรมชาติย่อมประจักษ์แก่สังคม ศาสตร์สมัยใหม่โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ก็หาคำตอบให้กับมนุษย์ด้วยการแสวงหาความจริงจากธรรมชาติเช่นกัน จึงเป็นการลงตัวหรือสอดคล้องกันอย่างยิ่งและที่สำคัญที่สุด ทั้งศาสตร์สมัยใหม่ทั้งพุทธศาสนาล้วนมุ่งจัดความมั่งคั่งหรือไร้เหตุผลในหมู่มนุษย์ โดยมุ่งให้มนุษย์อยู่อย่างชาญฉลาดและมีความสุขกายสบายใจ มีความทุกข์ยากลำบากให้น้อยที่สุด ซึ่งถ้าเป็นไปได้ก็ให้เข้าถึงความสุขอย่างสูงสุดคือนิพพานตามนัยแห่งพุทธศาสนาก็จะเป็นการดียิ่งโดยต้องไม่หยุดอยู่เพียงแค่ความสุขสบายตามที่ศาสตร์สมัยใหม่สร้างให้

บรรณานุกรม

นิติรัฐ วรรณวิริยวัตร. (2562). การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม อำเภอเมือง เชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2566). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี เติบตก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). **พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กีนาวงศ์. (2550). **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม**. วารสารศึกษาศาสตร์, 18 (2) (พฤศจิกายน 2549 – มีนาคม).

วัชระ งามจิตรเจริญ. (2560). **พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิขิต อีระเวคิน. (2547). **ความพลวัตของสังคมไทยในสังคมโลก**. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สายันท์ สิทธิโชค. (2553). **การศึกษารูปแบบการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนโดยใช้เทคนิคเคลฟาย**. สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.